

ΕΤΗΣΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ Ιστορίας, Κοινωνίας και Πολιτικής

Γράφουν

- Νίκος Μούδουρος
- Σταυρούλα Μιχαήλ
- Νίκος Τριμικλινιώτης
- Στέφανος Στεφάνου
- Άρτεμις Θεοφάνους
- Ελένη Ευαγόρου

Εκδοτική Επιμέλεια
Ινστιτούτο Ερευνών ΠΡΟΜΗΘΕΑΣ

2021

Επιμέλεια:

Ινστιτούτο Ερευνών Προμηθείας

Σχεδιασμός:

Ινστιτούτο Ερευνών Προμηθείας

Εκτύπωση:

Print XPress

Έκδοση Ινστιτούτου Ερευνών Προμηθείας

ISSN 2421-7700

© Copyright

Εκδόσεις Ινστιτούτου Ερευνών ΠΡΟΜΗΘΕΑΣ

2021

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Νίκος Μούδουρος

(Λέκτορας στο Τμήμα Τουρκικών Σπουδών Πανεπιστημίου Κύπρου,
Μέλος Διοικητικού Συμβουλίου Ινστ. Ερευνών ΠΡΟΜΗΘΕΑΣ)

**Η Ανατολική Μεσόγειος ως «Γαλάζια Πατρίδα»:
«Νέες» γεωπολιτικές αντιλήψεις και ο συνασπισμός της «επιβίωσης
του κράτους» στην Τουρκία7**

Σταυρούλα Μιχαήλ

(Υποψήφια Διδάκτορας Αρχιτεκτονικής)

**Αρχιτεκτονική και Ιδεολογία: Εθνικισμός και Μοντερνισμός
στην Αρχιτεκτονική Κουλτούρα και στη Διαδικασία
Οικοδόμησης Κράτους 31**

Νίκος Τριμικλινώτης

(Καθηγητής Κοινωνιολογίας και Επικεφαλής του Κέντρου για Θεμελιώδη Δικαιώματα,
Πανεπιστήμιο Λευκωσίας)

**Η νέα Κανονικότητα μετά την Πανδημία Covid-19 και το Μέλλον που Διαρκεί:
Ανισότητες και Κοινωνική μεταβολή 59**

Στέφανος Στεφάνου

(Βουλευτής ΑΚΕΛ – Αριστερά – Νέες Δυνάμεις)

Δημοκρατία και κοινοβούλιο στον σύγχρονο κόσμο 103

Άρτεμις Θεοφάνους

(Εγγεγραμμένη Σχολική Ψυχολόγος)

Οι επιπτώσεις της πανδημίας μέσα από τον κόσμο των παιδιών 113

Ελένη Ευαγόρου

(Κοινωνιολόγος, Ερευνήτρια)

Η χρήση της Αποκαταστατικής Τέχνης στις Δομές Ψυχικής Υγείας 129

**Σημ.: Το περιεχόμενο των κειμένων της παρούσας έκδοσης αποτελεί προσωπική άποψη
έκαστου συγγραφέα και δεν δεσμεύει καθ' οιονδήποτε τρόπο το Ινστιτούτο.**

Η Ανατολική Μεσόγειος ως «Γαλάζια Πατρίδα»: «Νέες» γεωπολιτικές αντιλήψεις και ο συνασπισμός της «επιβίωσης του κράτους» στην Τουρκία

Η σημασία της Ανατολικής Μεσογείου για το τουρκικό κράτος είναι διαχρονική. Ωστόσο είναι γεγονός ότι τα τελευταία χρόνια με αφορμή τις εξελίξεις γύρω από το θέμα της ενέργειας, καταγράφεται ένα ανανεωμένο ενδιαφέρον της Άγκυρας που εκφράζεται μέσα από διάφορες μορφές παρεμβατικής πολιτικής στην περιοχή. Το συγκεκριμένο άρθρο μελετά την αναδιαμόρφωση του γεωπολιτικού δόγματος της Τουρκίας και την διασύνδεση του με το πως αντιλαμβάνεται η Τουρκία την Ανατολική Μεσόγειο. Εξετάζει τις επιπτώσεις της απόπειρας πραξικοπήματος του 2016 στο μπλοκ εξουσίας και τους αντικατοπτρισμούς της στο τουρκικό γεωπολιτικό δόγμα της χώρας. Στη συνέχεια μελετά την ταύτιση της Ανατολικής Μεσογείου με μια ευρύτερη «εχθρική περιοχή» και αναλύει την λειτουργία της έννοιας της «Γαλάζιας Πατρίδας» ως νομιμοποιητικού άξονα της πολιτικής της Τουρκίας. Σε αυτό το πλαίσιο εξετάζεται επίσης η αναδιαμόρφωση της αντίληψης της Άγκυρας για την «ΤΔΒΚ» και την Τουρκοκυπριακή κοινότητα.

1 Λέκτορας στο Τμήμα Τουρκικών Σπουδών Πανεπιστημίου Κύπρου, Μέλος Διοικητικού Συμβουλίου Ινστ. Ερευνών ΠΡΟΜΗΘΕΑΣ.

Εισαγωγή

«Διαβεβαιώνω ότι είμαστε έτοιμοι να υλοποιήσουμε την οποιαδήποτε διαταγή για την προστασία κάθε σπιθαμής γαλάζιας πατρίδας των 462 χιλιάδων τετραγωνικών χιλιομέτρων» (*Haber Türk*, 2019). Η δήλωση αυτή ανήκει στον αντισυνταγματάρχη Engin Ađmiz, επικεφαλής της φρεγάδας Gökçeada και την έκανε απευθυνόμενος στον Πρόεδρο της Τουρκίας Recep Tayyip Erdoğan στην διάρκεια της εκδήλωσης για την επέτειο ίδρυσης της Τουρκικής Δημοκρατίας στις 29 Οκτωβρίου 2019. Η στιγμή και το περιεχόμενο της συγκεκριμένης δήλωσης είναι σημαντικά από πολλές απόψεις. Από τη μια πλευρά η έννοια της «γαλάζιας πατρίδας» (*Mani Vatan*) εκφράστηκε με συγκεκριμένες γεωγραφικές διαστάσεις και με τρόπο που να υπογραμμίζει τους ανταγωνισμούς στην Ανατολική Μεσόγειο. Από την άλλη πλευρά, η περιγραφή της συγκεκριμένης θάλασσας ως «γαλάζιας πατρίδας» στην επέτειο ίδρυσης του σύγχρονου τουρκικού κράτους συμπεριέλαβε τον ισχυρό συμβολισμό του μηνύματος της επιδίωξης επέκτασης της επιρροής του κράτους σε χώρους εκτός των πολιτικά καθορισμένων συνόρων του. Όπως χαρακτηριστικά έγραψε ο İbrahim Karagöl (2019a), ένας από τους δημοσιογράφους-υποστηρικτές της κυβέρνησης Erdoğan, «Η έννοια της γαλάζιας πατρίδας είναι ένας θαυμάσιος ορισμός. Είναι μια ωραία έκφραση που άλλαξε τους κώδικες της συνείδησης μας, που διαμόρφωσε ξανά την κατανόηση μας για την πατρίδα».

Η συγκεκριμένη ιδεολογική κατασκευή της Ανατολικής Μεσογείου είναι σημαντική γιατί μπορεί να αποκαλύψει τη διαδικασία κατασκευής ζητημάτων ασφάλειας ή και την αξιοποίηση πραγματικών απειλών μέσα από τις οποίες ο γεωπολιτικός προσανατολισμός αναδιαμορφώνεται και εφαρμόζονται συγκεκριμένες πολιτικές (*Kaliber*, 2009, σ. 109). Υπό αυτή την έννοια η περιγραφή της Ανατολικής Μεσογείου ως «γαλάζιας πατρίδας» μπορεί να θεωρηθεί και ως μια προσπάθεια της εξουσίας να αποκτήσει πολιτικό έλεγχο μέσα από τον οποίο θα «δημιουργήσει» πολιτικά, οικονομικά και κοινωνικά την περιοχή που επιθυμεί να επηρεάζει (*Kaliber*, 2009, σ. 109).

Το ιδεολογικό υπόβαθρο, το πολιτικό πρόγραμμα, οι ευρύτερες τοπικές και διεθνείς συνθήκες, καθώς και η ίδια η εξέλιξη του καπιταλισμού (Fouskas, et al., 2020), έχουν το δικό τους ρόλο στο πώς μια εξουσία αντιλαμβάνεται μια περιοχή. Όλα τα πιο πάνω είναι στοιχεία που επηρεάζουν την συγκρότηση ενός συγκεκριμένου γεωπολιτικού δόγματος. Μέσα από το γεωπολιτικό δόγμα τελικά προκύπτουν και νομιμοποιούνται διάφορες πολιτικές μεταξύ των οποίων και οι πολιτικές εθνικής ασφάλειας (Bilgin, 2012, σσ. 153-154).

Η υπεροχή της γεωγραφίας στον καθορισμό των πολιτικών, η «ιδιαιτέρη και μοναδική» γεωγραφική θέση της Τουρκίας, η κεντρική της θέση, αλλά και η προοπτική «περικύκλωσης» της από εχθρούς (Bilgin, 2012, σσ. 153-154), είναι σημαντικά στοιχεία που ενεργοποιούνται στο τουρκικό γεωπολιτικό δόγμα και γίνονται πιο ξεκάθαρα ιδιαίτερα σε συνθήκες κρίσης και ανακατατάξεων. Η περίοδος που χαρακτηρίστηκε από την πραξικοπηματική απόπειρα του Ιουλίου 2016, αλλά και την ανακάλυψη υδρογονανθράκων στην Ανατολική Μεσόγειο (Adar & Toygur, 2020, σ. 2), συνιστούν ένα σύνολο αλληλένδετων εξελίξεων που ευνοούν την ένταση των προαναφερθέντων χαρακτηριστικών στο γεωπολιτικό δόγμα της Τουρκίας.

Στο παρόν άρθρο, γίνεται μια προσπάθεια ανάλυσης και αποκωδικοποίησης της έννοιας της «γαλάζιας πατρίδας» ως περιγραφής της Ανατολικής Μεσογείου, μέσα από την εξέταση των επιπτώσεων που είχε η απόπειρα πραξικοπήματος το 2016 στις γενικότερες ιδεολογικές αντιλήψεις της εξουσίας της Τουρκίας. Σε αυτή την μελέτη η έννοια της «γαλάζιας πατρίδας» εξετάζεται σε συνδυασμό με τις εσωτερικές εξελίξεις στην Τουρκία και ιδιαίτερα με την αλλαγή των ισορροπιών στο μπλοκ εξουσίας (*power bloc*). Στο πρώτο μέρος του άρθρου εξετάζεται η επαναφορά της αναγκαιότητας για «επιβίωση του κράτους» (*devletin bekasi*) ως αποτέλεσμα της αναδιαμόρφωσης του συνασπισμού εξουσίας και της νομιμοποίησης που έδωσε στην προσπάθεια ενίσχυσης της κρατικής εξουσίας.

Στο δεύτερο μέρος του κειμένου, αναλύεται η προσπάθεια για ένα νέο δόγμα ασφάλειας του τουρκικού κράτους, το οποίο βασίστηκε από την μια στην ανάγκη για «επιβίωση» και από την άλλη στην διεκδίκηση για «εξαγωγή» της άμυνας σε χώρους εκτός τουρκικών

συνόρων. Το τρίτο μέρος της μελέτης εντοπίζει τους τρόπους και το περιεχόμενο με τα οποία η Ανατολική Μεσόγειος και οι εξελίξεις στο θέμα της ενέργειας διασυνδέθηκαν με το νέο δόγμα ασφάλειας. Σε αυτό το μέρος εξετάζεται η ταύτιση της Ανατολικής Μεσογείου με μια μεγάλη γεωγραφική περιοχή που περιγράφεται από την τουρκική εξουσία με όρους απειλής. Τέλος στο τέταρτο μέρος αναλύεται η ιδεολογική νομιμοποίηση της έννοιας της «γαλάζιας πατρίδας» στους σχεδιασμούς της Τουρκίας για την Ανατολική Μεσόγειο. Μέσα από αυτές τις δυναμικές, εντοπίζεται επίσης και η αλλαγή στην αντίληψη της Άγκυρας για την Τουρκοκυπριακή κοινότητα και την «ΤΔΒΚ».

Η «επιβίωση του κράτους»: Το πολιτικό πρόγραμμα ενός νέου συνασπισμού

Η απόπειρα πραξικοπήματος της 15^{ης} Ιουλίου 2016 στην Τουρκία ήταν ένα καθοριστικό πλήγμα που σηματοδότησε την κορύφωση της κρίσης εξουσίας, την εντατικοποίηση των προηγούμενων ανταγωνισμών και την διαδικασία αύξησης της κοινωνικής πόλωσης που προϋπήρχε. Η νύχτα της 16^{ης} Ιουλίου επηρέασε καθοριστικά σχεδόν όλους τους πυλώνες εξουσίας του *Recep Tayyip Erdoğan* και είχε σοβαρές επιπτώσεις στην εσωτερική διάταξη των κρατικών δομών. Μια από τις χαρακτηριστικότερες επιπτώσεις που είχε η πραξικοπηματική απόπειρα στο εσωτερικό της Τουρκίας ήταν η επισημοποίηση της διάλυσης του προηγούμενου μπλοκ εξουσίας (*power bloc*)² και η ενίσχυση των διαδικασιών οικοδόμησης ενός νέου. Οι βασικοί πρωταγωνιστές της κρατικής – πολιτικής πτέρυγας του νέου μπλοκ εξουσίας ήταν βεβαίως το κυβερνών Κόμμα Δικαιοσύνης και Ανάπτυξης (AKP) με επικεφαλής τον *Erdoğan*, μαζί με μεγάλα τμήματα της κρατικής γραφειοκρατίας των δομών ασφάλειας και στρατού, το Κόμμα Εθνικιστικής Δράσης (MHP) και μέρη του εθνικιστικού ρεύματος των *ulusalcı*³ (Ersoy, 2016).

2 Η έννοια του μπλοκ εξουσίας που χρησιμοποιείται στο παρόν κείμενο, βασίζεται στις θεωρητικές επεξεργασίες του Antonio Gramsci, Nicos Poulantzas και Bob Jessop. Φυσικά το μπλοκ εξουσίας συμπεριλαμβάνει διαφορετικές κοινωνικές-ταξικές δυνάμεις που λόγω περιορισμένου χώρου δεν αναλύονται. Για την περίπτωση της Τουρκίας, το μπλοκ εξουσίας αναλύεται σε πολλές μελέτες μεταξύ των οποίων Özden, et al. 2017: 189-210; Karahanoğulları & Türk 2018: 403-448.

3 Η έννοια αυτή εμφανίστηκε αρχικά τη δεκαετία του 1970 στην Τουρκία

Ακριβώς λόγω των συνεπειών που είχε η απόπειρα πραξικοπήματος στην κρατική δομή, αλλά και εξαιτίας του ιδεολογικού υπόβαθρου της νέας σύνθεσης της εξουσίας στην Τουρκία, ο κυριότερος προσανατολισμός που επικράτησε ήταν η προσπάθεια ξεπεράσματος των ρωγμών που προκλήθηκαν στην κρατική δομή και η άμεση αποκατάσταση της ενότητας του κράτους. Με λίγα λόγια, ο πρωταρχικός ίσως και αποκλειστικός στόχος ήταν η αναπαραγωγή του κράτους, η παλινόρθωση και ισχυροποίηση του σε όλα τα επίπεδα (Aras, 2017, σ. 4). Διαμέσου όλων των πιο πάνω, στόχος ήταν και η αναπαραγωγή της ίδιας της εξουσίας Erdoğan στο νέο ιδεολογικό και πολιτικό πλαίσιο που εμφανίστηκε (Bargu, 2018, σ. 23).

Θα πρέπει ωστόσο να σημειωθεί ότι όλες οι προαναφερθείσες δυναμικές αναπτύχθηκαν σε ένα πλαίσιο «υπαρξιακής ανασφάλειας» (*existential insecurity*) (Akkoyunlu & Öktem, 2016) της εξουσίας υπό τον Erdoğan. Η επιδίωξη παλινόρθωσης του κράτους, ισχυροποίησης της εξουσίας και της κυριαρχίας του (Taş, 2020, σ. 8), παρουσιάστηκαν ως μονοδρομικές επιλογές, χωρίς εναλλακτικές στρατηγικές. Οι ενέργειες για την αντιμετώπιση των επιπτώσεων του πραξικοπήματος, αλλά και για την καταστολή του δικτύου των Γκιουλενιστών ή και άλλων δυνάμεων που η κρατική εξουσία θεώρησε ως τρομοκρατικές, προωθήθηκαν ως ένας αγώνας για την «επιβίωση του κράτους» (*devletin bekası*). Μέσα σε αυτό το πλαίσιο όμως ο αγώνας για την επιβίωση του κράτους είχε τον χαρακτήρα «ζητήματος ζωής και θανάτου» (*ölüm kalım meselesi*) και ως τέτοιος μάλιστα συγκέντρωσε ευρύτερη κοινωνική στήριξη (Miş, et al, 2016, σ. 41). Με την σχεδόν αστραπιαία αντιμετώπιση των πραξικοπηματιών, ο Erdoğan δημιούργησε το πλαίσιο κατασκευής μιας συγκεκριμένης συλλογικής ταυτότητας στον άξονα «ένα έθνος, ένα κράτος, μια πατρίδα, μια σημαία» (Adisonmez & Onursal, 2020, σ. 299) και με αυτό τον τρόπο κατάφερε να συσπειρώσει σχεδόν όλα τα τμήματα του δεξιού – συντηρητικού χώρου της κοινωνίας.

από διανοούμενους που επιδίωξαν να προωθήσουν τον τουρκικό εθνικισμό σε ρήξη με τον θρησκευτικά εμπλουτισμένο εθνικισμό άλλων τμημάτων της Δεξιάς. Υπογράμμιζε περισσότερο τις κοσμικές πτυχές του εθνικισμού. Τη δεκαετία του 1990 εμπλουτίστηκε από «αντιμπεριαλιστικές» αναφορές και επικεντρώθηκε στην αντιμετώπιση των απειλών της παγκοσμιοποίησης ενάντια στο εθνικό κράτος (Bora 2017: 258-259).

Πολύ σύντομα μετά την πραξικοπηματική απόπειρα, η απόλυτη συγκεντροποίηση της εξουσίας στο πρόσωπο του Erdoğan επικράτησε ως η μοναδική λύση στην ανάγκη «επανασυγκόλλησης» των κρατικών δομών και παλινόρθωσης της κρατικής ισχύς, έχοντας μάλιστα ισχυρή λαϊκή νομιμοποίηση (Bargu, 2018, σσ. 24-26). Αυτή η διπλή δυναμική – η επιθετική πολιτική παλινόρθωσης του κράτους και η κοινωνικής της νομιμοποίηση – προέκυψε ως αποτέλεσμα της επικράτησης του φόβου για πολιτική εξόντωση. Επομένως η «υπαρξιακή ανασφάλεια» περιέγραφε στην συγκεκριμένη συγκυρία τους φόβους και τις απειλές που ως τέτοιες γίνονταν κατανοητές τόσο από την πολιτική ηγεσία, όσο και από ένα πολύ μεγάλο μέρος της κοινωνίας (Akkoçunlu & Ökten, 2016, σ. 508). Ουσιαστικά, η απόπειρα πραξικοπήματος συνέβαλε στην εντατικοποίηση της ιδεολογικής σύγκλησης μεταξύ του AKP και του MHP, ακριβώς γιατί κινητοποίησε με άμεσο και έντονο τρόπο την διαχρονική φοβία του μεγαλύτερου μέρους του δεξιού – συντηρητικού χώρου της Τουρκίας: Ο φόβος ότι το τουρκικό έθνος κινδυνεύει «να μείνει χωρίς κράτος, πατρίδα και θρησκεία» (*devletsiz, vatansız, dinsiz*) (Yıldırım, 2018). Σε συνθήκες κρίσης, αποσταθεροποίησης και ανασφάλειας, η προώθηση της «επιβίωσης του κράτους» ως της απόλυτα αναγκαίας λύσης ήταν μια διαδικασία που θεοποίησε το ίδιο το κράτος, το παρουσίασε ως μια ακλόνητη και προαιώνια ύπαρξη, ενώ την ίδια στιγμή επιδίωξε να το μεταφέρει ως τέτοιο και στο επίκεντρο της συλλογικής ταυτότητας της κοινωνίας (Adısoğlu & Onursal, 2020, σ. 294).

Η «επιβίωση του κράτους» (*devletin bekası*) λοιπόν μετασηματίστηκε σε μια πολιτική πλατφόρμα, πάνω στην οποία συγκροτήθηκε η συμμαχία των δύο κομμάτων. Η έννοια της «επιβίωσης» έχει μεγάλη ιδεολογική και πολιτική σημασία. Στο πρώτο επίπεδο η επίκληση της ανάγκης για «επιβίωση» συνέβαλε στην απλοποίηση της περιπλοκότητας και των αντιφάσεων της πραξικοπηματική απόπειρας, δίνοντας το μήνυμα ότι για μια ακόμη φορά η Τουρκία βρίσκεται περικυκλωμένη από «εσωτερικούς και εξωτερικούς» εχθρούς. Η έννοια αυτή λοιπόν επανέφερε άμεσα το «σύνδρομο της περικύκλωσης» (Bilgin, 2007, σ. 746) της χώρας, αφού παρέπεμψε σε μια εθνική υποχρέωση για τη διασφάλιση της «συνέχισης» και της «ύπαρξης» του κράτους (Bora, 2018). Στο προεκλογικό πρόγραμμα του MHP (2018, 26) ενόψει των

προεδρικών και βουλευτικών εκλογών του 2018, υπογραμμίζεται ότι η συμμαχία με το AKP αποτελεί το ιδεώδες της αιώνιας επιβίωσης/ ύπαρξης του τουρκικού κράτους και του τουρκικού έθνους.

Στο δεύτερο επίπεδο όμως, η ενεργοποίηση της έννοιας της «επιβίωσης» έθεσε και τις ιδεολογικές βάσεις νομιμοποίησης της αλλαγής προσανατολισμών της εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφάλειας της Τουρκίας. Η λέξη *beka*, δεν σημαίνει μόνο «επιβίωση», «συνέχιση» ή/και «ύπαρξη» του κράτους. Επιπλέον έχει την ίδια ρίζα με την λέξη *bakiye* που σημαίνει «κληρονομιά», «απομεινάρι», «αυτό που απέμεινε» (Bora, 2018). Η στρατηγική σημασία της χρήσης της συγκεκριμένης έννοιας λοιπόν, παραπέμπει και στην επικαιροποίηση της αντίληψης ότι η σημερινή Τουρκία είναι «ότι απέμεινε» από την Οθωμανική Αυτοκρατορία, μετά τις «πισώπλατες μαχαιριές». Η τουρκική Δεξιά άλλωστε χαρακτηρίζεται από την ενεργοποίηση του «ιστορικού τραύματος» διαμελισμού και τελικής διάλυσης της Αυτοκρατορίας (Çelenk, 2017, σ.21). Συνεπώς ένας από τους βασικούς προσανατολισμούς που επικράτησαν μετά την πραξικοπηματική απόπειρα ήταν και η αναζήτηση «εκδίκησης από τη ιστορία» (Bora, 2018) με τρόπο που να διασφαλίζεται η αποκατάσταση της επιρροής της Τουρκίας σε πρώην οθωμανικές περιοχές.

Το νέο δόγμα ασφάλειας και η «εξαγωγή» της άμυνας

Το προαναφερθέν πλαίσιο ήταν μια γενική πολιτική στρατηγική που επηρέασε δραστικά τους προσανατολισμούς της εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφάλειας της Τουρκίας, οι οποίες αντιμετώπιζαν ήδη μια κρίσιμη κατάσταση.

Μια κύρια πτυχή του αποτυχημένου πραξικοπήματος που επηρέασε τους γεωπολιτικούς προσανατολισμούς της Τουρκίας ήταν η αρχική στάση που τήρησαν οι ΗΠΑ και πολλές χώρες της Ε.Ε απέναντι στην κυβέρνηση του AKP. Η αποφυγή άμεσης καταδίκης του πραξικοπήματος, οι έντονες φημολογίες περί «σκηνοθεσίας του Erdoğan» σε δυτικά ΜΜΕ, αλλά και οι έντονες επικρίσεις για την αυταρχικότητα του κράτους στην αμέσως επόμενη χρονική περίοδο, ήταν όλοι παράγοντες που συνέβαλαν στην προσπάθεια της Άγκυρας για αναθεώρηση των σχέσεων της χώρας με τη Δύση,

αλλά και στην δημιουργία ενός τουρκικού άξονα στην περιφέρεια της (Duran, 2018, σσ. 38-39).

Μέσα από την περαιτέρω αμφισβήτηση της εμπιστοσύνης μεταξύ κέντρων της Δύσης και της Τουρκίας, η συμμαχία ΑΚΡ-ΜΗΡ εντατικοποίησε τις αντιδυτικές της τάσεις και συνέβαλε στην άνοδο μιας συναλλακτικής αντίληψης (*transactionalism*) για τις σχέσεις της Άγκυρας με την Ε.Ε. Δηλαδή τον «περιορισμό» του διαλόγου μεταξύ των μερών μόνο σε ζητήματα άμεσων ανησυχιών και συγκυριακών διλημμάτων (Τας, 2020, σ. 10).

Η καχυποψία που επικράτησε μεταξύ Τουρκίας και Δύσης είχε ως αποτέλεσμα την ενίσχυση της βούλησης της Άγκυρας να προχωρήσει στον σχεδιασμό αυτόνομων πολιτικών διασφάλισης της εθνικής της ασφάλειας, χωρίς να αναμένει ούτε την έγκριση, αλλά ούτε και την στήριξη διαφορετικών δυτικών δυνάμεων (Duran, 2018, σ. 29).

Η συγκεκριμένη έννοια της «αυτοπροστασίας» που ενδυναμώθηκε περαιτέρω στο τουρκικό γεωπολιτικό δόγμα υπογράμμιζε την τάση αυτονόμησης στις περιφερειακές επιλογές και στην υλοποίηση τους, μια τάση που ούτως ή άλλως προϋπήρχε στο πρόγραμμα του ΑΚΡ αλλά σαφώς ενισχύθηκε. Υπογράμμιζε επίσης την ανάπτυξη πρωτοβουλιών για δημιουργία όλων ή σχεδόν όλων των προϋποθέσεων της αυτονόμησης όπως για παράδειγμα η εντατικοποίηση της ανάπτυξης της εγχώριας αμυντικής βιομηχανίας και της προώθησης του στρατού ως βασικού άξονα υλοποίησης της εξωτερικής πολιτικής της χώρας (Adar, 2020, σσ. 11-12).

Αυτός ο τύπος της αναδιοργάνωσης της αρχιτεκτονικής του κράτους, μέσα στις συνθήκες που δημιούργησε η πραξικοπηματική απόπειρα, συνέβαλε στην αναβάθμιση των πολιτικών ασφάλειας και στην μετατροπή τους σε στρατηγικές ασφάλειας του καθεστώτος (*regime security*) (Kaygusuz, 2018, σσ. 284-285). Άμεσο προϊόν της εν λόγω διαδικασίας ήταν και η προσπάθεια σχεδιασμού ενός νέου δόγματος εθνικής ασφάλειας της Τουρκίας (Aras, 2017, σ. 9). Η συζήτηση για το νέο δόγμα εθνικής ασφάλειας της Τουρκίας αναπτύχθηκε κυρίως στο πλαίσιο της ανάγκης για «αυτονόμηση και αυτάρκεια» (*Hürriyet*, 2019) της χώρας, αλλά και στο πλαίσιο της ανάγκης αναδιαμόρφωσης των

σχέσεων με τη Δύση, κέντρα εξουσίας της οποίας γίνονταν αντιληπτά στην Άγκυρα ως «πηγές απειλών».

Το νέο δόγμα εθνικής ασφάλειας αρχικά παρουσιάστηκε ως μια αναγκαιότητα αντιμετώπισης μιας πολυμέτωπης επίθεσης που αντιμετώπιζε η Τουρκία. Οι εστίες τρομοκρατίας που θα έπρεπε να εξαλειφθούν ήταν η FETÖ, το PKK, αλλά και το «Ισλαμικό Κράτος» (Duran, 2018, σ. 29). Επομένως σε πρώτη φάση, το νέο δόγμα εθνικής ασφάλειας διακρίνεται τόσο από εσωτερικές, όσο και από εξωτερικές πτυχές.

Η περιγραφή βασικών γνωρισμάτων του νέου δόγματος εθνικής ασφάλειας έγινε από τον Πρόεδρο της Τουρκίας: «Δε θα περιμένουμε τις απειλές να χτυπήσουν την πόρτα μας, δεν θα περιμένουμε να πονέσουν οι ψυχές μας. Όποια και να είναι η απειλή είτε μέσα, είτε έξω, εμείς θα λύσουμε το πρόβλημα στην πηγή του και όχι μετά που θα φτάσει στην πόρτα μας» (TCCB, 2016). Συνεπώς ένα στοιχείο που εισάχθηκε στις ήταν η εξωστρέφεια σε ότι αφορά στην υλοποίηση της πολιτικής εθνικής ασφάλειας της Τουρκίας. Η τάση για ενεργητική και προληπτική δράση του τουρκικού κράτους ενάντια στις απειλές που αντιμετωπίζει, προσομοιάζουν αρκετά με τις έννοιες του «προληπτικού – προειδοποιητικού πολέμου» που επικράτησαν στην αμερικανική εξωτερική πολιτική στις απαρχές του 21^{ου} αιώνα (Gürcan, 2016).

Η τάση «εξαγωγής της άμυνας» της Τουρκίας σε χώρους πέραν των εδαφών της, ουσιαστικά επιδιώκει να μην εγκλωβίσει την ασφάλεια της χώρας στην «γεωγραφία της Ανατολίας». Αντίθετα, ο γεωγραφικός προσδιορισμός της ασφάλειας της Τουρκίας επεκτείνεται αναλόγως εξελίξεων. Υπό αυτή την έννοια, το νέο δόγμα ασφάλειας δεν είναι και τόσο «νέο», από την άποψη του ότι φέρει μαζί του χαρακτηριστικά της διεκδίκησης της Τουρκίας να καθιερωθεί ως το «κεντρικό κράτος» της δικής της περιοχής (Kardaş, 2016, σ. 8).

Ακριβώς τα προαναφερθέντα στοιχεία εξωστρέφειας του ιδεολογικού και πολιτικού υπόβαθρου του νέου δόγματος εθνικής ασφάλειας, αντικατοπτρίζονται και στις πρακτικές του πτυχές ως εξής: α) Η ανάγκη για αναδόμηση και ενίσχυση του τουρκικού στρατού με τρόπο που να ενδυναμώνεται η ικανότητα του για επιχειρήσεις εκτός συνόρων, β)

η δημιουργία περισσότερων στρατιωτικών βάσεων στο εξωτερικό, γ) Η αναδόμηση των μυστικών υπηρεσιών με τρόπο που να ενισχύεται η δραστηριότητα τους στο εξωτερικό, δ) η ενίσχυση της εγχώριας αμυντικής βιομηχανίας (Duran, 2018, σ. 30). Οι δύο στρατιωτικές επεμβάσεις της Τουρκίας στα βόρεια της Συρίας (η επιχείρηση «Ασπίδα του Ευφράτη» και η επιχείρηση «Κλάδος Ελαίας») θεωρήθηκαν ως τα πρώτα δύο πιο συγκεκριμένα και πετυχημένα παραδείγματα του νέου δόγματος εθνικής ασφάλειας (Yeşiltas, 2020).

Από την Συρία στην Ανατολική Μεσόγειο: Μια «εχθρική περικύκλωση»

Η ανακάλυψη υδρογονανθράκων στην Ανατολική Μεσόγειο και η συζήτηση που αναπτύσσεται τα τελευταία χρόνια γύρω από την πιθανότητα οι ποσότητες φυσικού αερίου να είναι τέτοιες που να αλλάζουν τις πολιτικές και οικονομικές ισορροπίες, ήταν δυναμικές διαδικασίες που ανανέωσαν το ενδιαφέρον της Τουρκίας για την περιοχή. Χαρακτηριστικά, το «βλέμμα» της Άγκυρας προς την Ανατολική Μεσόγειο άρχισε να επηρεάζεται ακόμα πιο δραστικά μετά την δημοσίευση της έκθεσης Γεωλογικής Έρευνας του αμερικανικού Υπουργείου Εσωτερικών το 2010. Στην εν λόγω έκθεση εκτιμήθηκε ότι η λεκάνη της Λεβαντίνης στην Ανατολική Μεσόγειο διαθέτει περίπου 122 τρισεκατομμύρια κυβικά μέτρα φυσικού αερίου και 1,7 τρισεκατομμύρια βαρέλια πετρελαίου (Alhas, 2019). Σύμφωνα με τις εκτιμήσεις της ίδιας της Άγκυρας, πιθανή επιβεβαίωση των ευρημάτων της εν λόγω έρευνας, θα σήμαινε ότι αυτές οι ποσότητες ήταν τέτοιες που μπορούσαν να καλύψουν τις ενεργειακές ανάγκες της Τουρκίας για τα επόμενα 500 χρόνια ή και ολόκληρης της Ευρώπης για τα επόμενα τριάντα χρόνια (Gökçe, 2019, σσ. 404-405).

Οι πιο πάνω εξελίξεις σε συνδυασμό με την εντατικοποίηση των ερευνητικών δραστηριοτήτων άλλων κρατών της περιοχής σε σχέση με τους υδρογονάνθρακες στην Ανατολική Μεσόγειο, συνέβαλαν στην κορύφωση της αναθέρμανσης του τουρκικού ενδιαφέροντος. Όμως το σημαντικότερο στοιχείο, είναι ότι ενεργειακές εξελίξεις ταυτίστηκαν χρονικά και με την προαναφερθείσα μετατόπιση του δόγματος ασφάλειας της Τουρκίας, έτσι όπως προέκυψε μετά την απόπειρα πραξικοπήματος του 2016. Ο συνδυασμός αυτών των δυναμικών, επηρέασε καθοριστικά τις γεωπολιτικές αντιλήψεις της

Τουρκίας τόσο σε σχέση με την Ανατολική Μεσόγειο, όσο και σε σχέση με την Κύπρο. Επανάφερε στο προσκήνιο την συζήτηση για τα «δικαιώματα και την κυριαρχία της Τουρκίας» στη θάλασσα (Özertem, 2016, σ. 361), ενώ την ίδια στιγμή ενίσχυσε και τους σχεδιασμούς του τουρκικού κράτους για παρεμβατικότητα στην Ανατολική Μεσόγειο. Η συμφωνία καθορισμού της υφαλοκρηπίδας μεταξύ Τουρκίας και «ΤΔΒΚ», η έναρξη ερευνών στη θάλασσα (Özertem, 2016, σ. 366) και η μετέπειτα τεχνολογική αναβάθμιση της χώρας με γεωτρητικά πλοία, αποτελούν χαρακτηριστικά παραδείγματα.

Οι προσπάθειες της Κυπριακής Δημοκρατίας για συμφωνίες με τα γειτονικά κράτη στον καθορισμό της ΑΟΖ, αλλά και πιο μετά το πρόγραμμα γεωτρήσεων και η εμπλοκή μεγάλων εταιρειών, αποτέλεσαν εξελίξεις που ερμηνεύθηκαν από την Άγκυρα μέσα από διαφορετικούς άξονες. Στο επίκεντρο αυτών των αξόνων ήταν η αντίληψη ότι η Κυπριακή Δημοκρατία επιδίωξε τον πλήρη αποκλεισμό της Τουρκίας από το ζήτημα της ενέργειας (Gökçe, 2019, σ. 405). Έτσι από τη μια πλευρά, οι συγκεκριμένες εξελίξεις συνιστούσαν μια νέα φάση διεθνοποίησης του ίδιου του Κυπριακού προβλήματος με την προσθήκη της πτυχής της ενέργειας. Συνεπώς ως φάση διεθνοποίησης, η συγκυρία εξανάγκαζε την Άγκυρα να ενεργοποιήσει πτυχές σκληρής ισχύος και να δημιουργήσει προϋποθέσεις παρέμβασης στις εξελίξεις (Özertem, 2016, σ. 362). Από την άλλη πλευρά, αυτή η μορφή διεθνοποίησης και οι συνεργασίες της Κυπριακής Δημοκρατίας στο ζήτημα της ενέργειας, αναθέρμαναν την αίσθηση της «εχθρικής περικύκλωσης», της αντίληψης για τον κίνδυνο «αποκοπής» της Τουρκίας από την Ανατολική Μεσόγειο, αλλά και της πεποίθησης ότι η Κυπριακή Δημοκρατία επαναφέρει τον στόχο μονοπώλησης της εξουσίας περιθωριοποιώντας τους Τουρκοκύπριους (Ulusoy, 2016, σ. 402).

Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο απόστρατος ναύαρχος Cem Gürdeniz (2018α), «Η Τουρκία σήμερα βρίσκεται ενώπιον μιας σχεδιασμένης πολιορκίας από την Ανατολική Μεσόγειο και το Αιγαίο, τόσο περιεκτικής όσο ποτέ άλλοτε στην ιστορία του σύγχρονου τουρκικού κράτους. Στην Ανατολική Μεσόγειο το μπλοκ του Ισραήλ, της Ελληνοκυπριακής Διοίκησης, της Ελλάδας και της Αιγύπτου ενώνει την αντιτουρκική του συνεργασία υπό την καθοδήγηση και

την στρατηγική στήριξη των ΗΠΑ και της Ε.Ε και την αναβαθμίζει από πολιτική και οικονομική σε στρατιωτική».

Με λίγα λόγια, η Κυπριακή Δημοκρατία έχει καταγραφεί ως ένας από τους «εχθρικούς δρώντες» ενάντια στην Τουρκία. Η πολιτική καθορισμού ΑΟΖ και οι συμφωνίες συνεργασίας με κράτη όπως το Ισραήλ, η Ελλάδα και η Αίγυπτος, αποτελούν παραδείγματα απειλής ενάντια στον σχεδιασμό μετατροπής της Τουρκίας σε περιφερειακό ενεργειακό κέντρο (Tamçelik & Kurt, 2014, σ. 900). Μάλιστα η Άγκυρα διαβλέπει ότι η ενίσχυση των σχέσεων της Κυπριακής Δημοκρατίας με το Ισραήλ συμπεριλαμβάνει την πτυχή της στρατιωτικοποίησης, η οποία στρέφεται ξεκάθαρα ενάντια στην εθνική ασφάλεια της Τουρκίας (Tamçelik & Kurt, 2014, σ. 901). Υπό αυτή την έννοια, η Κυπριακή Δημοκρατία έχει εισέλθει σε μια πορεία μετατροπής της σε «κράτος – φρούριο» και σε νέα στρατιωτική βάση του Ισραήλ (Karagözü, 2012). Ως προέκταση των πιο πάνω, η Κυπριακή Δημοκρατία αποτελεί πλέον ένα είδος «κράτος – αντιπροσώπου» (Aktas, 2019) δυτικών και ισραηλινών συμφερόντων σαφέστατα ανταγωνιστικών προς την Τουρκία.

Τα προαναφερθέντα είναι χαρακτηριστικά ενός ευρύτερου κλίματος που προωθείται μέσα από τον τουρκικό Τύπο (ιδιαίτερα τον φιλοκυβερνητικό) τα τελευταία χρόνια. Η πολιτική που ακολουθούν οι ΗΠΑ και άλλες δυτικές δυνάμεις στη Συρία, αλλά και οι συνεργασίες που αναπτύσσονται μεταξύ τους με κράτη της Ανατολικής Μεσογείου στο θέμα της ενέργειας, αποτελούν παραδείγματα που επιβεβαιώνουν τις προσπάθειες εχθρικής περικύκλωσης και αποκλεισμού της Τουρκίας (Aksan, 2018). Η απειλή ενάντια στην Τουρκία ξεκινά από τα σύνορα του Ιράν, επεκτείνεται στα υψώματα Κάντιλ του Ιράκ (το αρχηγείο του PKK), προχωρά προς τα βόρεια της Συρίας και «βγαίνει» στην Ανατολική Μεσόγειο. Η συγκεκριμένη «απειλητικών διαθέσεων» γεωγραφία συγκροτεί ένα είδος αντιτουρκικού «μετώπου» (Karagözü, 2019b) που επιδιώκει να «στριμώξει» την Τουρκία στην Ανατολία.

Συνεπώς, για το τουρκικό γεωπολιτικό δόγμα, κατασκευάζεται ένα είδος ενοποίησης του γεωπολιτικού πεδίου από τα τουρκοσυριακά σύνορα μέχρι και την Ανατολική Μεσόγειο. Αυτό το «ενιαίο πεδίο» ερμηνεύεται ως ανταγωνιστικό αλλά και απειλητικό προς την εθνική ασφάλεια της Τουρκίας. Όπως αναφέρει ο Yaşar Hacısalıhoğlu

(2018), το μέλλον της Συρίας και του Ιράκ σε στρατηγικό επίπεδο καθορίζεται σε σημαντικό βαθμό από την γεωπολιτική της ενέργειας στην Ανατολική Μεσόγειο. Σύμφωνα με τον ίδιο, όσα συμβαίνουν σήμερα στη Συρία είναι αποτέλεσμα των ενεργειακών ανταγωνισμών στην Ανατολική Μεσόγειο. Ο İbrahim Karagözü (2019b) της *Yeni Şafak* εκτίμησε ότι η συγκέντρωση στρατιωτικών δυνάμεων και τεχνολογίας στην Ανατολική Μεσόγειο και στα βόρεια της Συρίας είναι οι χαρακτηριστικότερες εξελίξεις ενός τεράστιου ανταγωνισμού για το μοίρασμα μιας «πίτας» τρισεκατομμυρίων δολαρίων. Με αυτό τον τρόπο, σημειώνει, «ο πόλεμος της Συρίας έπαψε να είναι πόλεμος μόνο για τη Συρία και μετατρέπεται σε ξεκαθάρισμα λογαριασμών στην Ανατολική Μεσόγειο».

Ως προέκταση του προαναφερθέντος σκεπτικού, οι δρώντες της περιοχής είναι περίπου οι ίδιοι με διαφορετικές προτεραιότητες και συμφέροντα στη Συρία και στην Ανατολική Μεσόγειο, όμως με «εχθρικές διαθέσεις» έναντι της Τουρκίας. Σε αυτό το πλαίσιο έχουν σχηματιστεί δύο μέτωπα: Από τη μια πλευρά είναι οι ΗΠΑ, η Ε.Ε, το Ισραήλ, η Κυπριακή Δημοκρατία, η Ελλάδα και η Αίγυπτος. Από την άλλη πλευρά είναι η Τουρκία, η Ρωσία, το Ιράν, αλλά και η συριακή κυβέρνηση. Το πεδίο της σύγκρουσης και των ανταγωνισμών έχει επεκταθεί από τα βόρεια εδάφη της Συρίας μέχρι και την Ανατολική Μεσόγειο. Για αυτό ακριβώς το λόγο, η Τουρκία καλείται να αντιμετωπίσει τις εξελίξεις στη Συρία και στην Κύπρο, ως στοιχεία ενός ενιαίου γεωπολιτικού πεδίου της Ανατολικής Μεσογείου (Υανυζ, 2018).

Ουσιαστικά ο «διπλός κίνδυνος» που αντιμετωπίζει η Τουρκία στην Ανατολική Μεσόγειο προέρχεται από την δυτική στήριξη για ένα κουρδικό μόρφωμα στη βόρεια Συρία με προοπτικές εξόδου προς την θάλασσα της Ανατολικής Μεσογείου, αλλά και από την επίσης δυτική στήριξη στις ενέργειες της Κυπριακής Δημοκρατίας να αποκλείσει την Τουρκία από τον ενεργειακό πλούτο της Ανατολικής Μεσογείου (Gürdeniz, 2018a). Απέναντι σε αυτό το είδος της «περικύκλωσης», η Άγκυρα θα πρέπει να δείξει την ίδια αποφασιστικότητα. Τα πρακτικά μέτρα παρέμβασης της Τουρκίας ενάντια σε «εχθρικά τετελεσμένα» στη βόρεια περιοχή της Συρίας, μπορούν να αποτελέσουν παράδειγμα για την ίδια αποφασιστικότητα και σε ότι αφορά στα ζητήματα της ενέργειας στην Ανατολική Μεσόγειο (Hacısalıhoğlu, 2018).

Η Ανατολική Μεσόγειος ως «γαλάζια πατρίδα» και η «ΤΔΒΚ» ως παροχές ασφάλειας

Η κατασκευή ενός μεγάλου γεωγραφικού χώρου που ξεκινά από την Συρία και φτάνει στην Ανατολική Μεσόγειο, με όρους «απειλής» ενάντια στην επιβίωση του τουρκικού κράτους, αναπόδραστα επηρέασε και τις ιδεολογικές αντιλήψεις με τις οποίες παρουσιάζεται η ίδια η Ανατολική Μεσόγειος στο γεωπολιτικό δόγμα της Τουρκίας. Στα πλαίσια της ενίσχυσης των συμβολισμών για την ιδεολογική και πολιτική νομιμοποίηση της παρεμβατικότητας της Τουρκίας στην Ανατολική Μεσόγειο, τα τελευταία χρόνια επανεμφανίστηκε το δόγμα της «γαλάζιας πατρίδας» (*Mani Vatan*). Η ενεργοποίηση αυτού του δόγματος δεν είναι άσχετη ούτε με την διεκδίκηση της Τουρκίας για μεγιστοποίηση της επιρροής της στην Ανατολική Μεσόγειο, αλλά ούτε και με την εντεινόμενη καχυποψία της για τις προθέσεις δυτικών κρατών (Τας, 2020, σ. 18). Ούτε και τυχαία είναι η χρήση της έννοιας στον πολιτικό λόγο ανώτατων αξιωματούχων του τουρκικού κράτους με τρόπο μάλιστα που να παραπέμπει σε μια κρατική πολιτική (*Hürriyet*, 2018).

Η «γαλάζια πατρίδα» είναι ουσιαστικά η θαλάσσια προέκταση πτυχών του νέου γεωπολιτικού δόγματος που προέκυψε μετά την απόπειρα πραξικοπήματος του 2016 (Aretos 2020: 6). Έστω και αν δεν πρόκειται για ένα ολοκληρωμένο θεωρητικό πλαίσιο στρατηγικής, η «γαλάζια πατρίδα» είναι σημαντική γιατί εντάσσεται στην «δεύτερη στρατηγική ζώνη» γειτονικών κρατών της Τουρκίας. Σύμφωνα με τους Yeşiltas και Pirinççi (2020, σ. 102), η δεύτερη στρατηγική ζώνη είναι το «τελευταίο κέλυφος προστασίας» της χώρας και στο ενδεχόμενο ρωγμών δεν θα είναι εφικτή η οικοδόμηση μιας περιεκτικής ασφάλειας της σε εθνικό επίπεδο. Το πιο πάνω σκεπτικό λοιπόν επιβεβαιώνει την τάση «εξαγωγής της άμυνας» της Τουρκίας σε εδάφη και θάλασσες στην περιφέρεια, στις οποίες θεωρεί ότι αποτελούν πηγές απειλών.

Η «γαλάζια πατρίδα» είναι έννοια που ανήκει στον απόστρατο ναύαρχο Cem Gürdeniz (2018b) και περιγράφει τις θαλάσσιες περιοχές στις οποίες η Τουρκία διεκδικεί να έχει κυριαρχία και συνεπώς να καθορίζει θαλάσσιες ζώνες καθώς και αποκλειστική οικονομική ζώνη (Polat, 2018). Η έννοια αυτή είχε στόχο να εκλαϊκεύσει τον πολιτικό στόχο οι θάλασσες που περιβάλλουν την Τουρκία

να αντιμετωπίζονται ως «έδαφος της πατρίδας». Οι ιδεολογικές προεκτάσεις αυτής της έννοιας, ιδιαίτερα σε ότι αφορά στην Ανατολική Μεσόγειο εκφράζονται περισσότερο από ένα μέρος του παλιότερου στρατιωτικού κατεστημένου με ευρασιατικές και αντιδυτικές βλέψεις. Τα τελευταία χρόνια οι συγκεκριμένες ιδεολογικές τάσεις επιβίωσαν κυρίως μέσα από ακροδεξιές πλατφόρμες κοντά στο ΜΗΡ. Εξαιτίας της συνεργασίας του ΜΗΡ με το ΑΚΡ, οι αντιλήψεις αυτών των κύκλων βρήκαν ευκολότερες διόδους έκφρασης μέσα από τις κρατικές δομές (Uzgel, 2020).

Η ευρύτερη ιδεολογική νομιμοποίηση της «γαλάζιας πατρίδας» και γενικότερα των πολιτικών της Τουρκίας στην Ανατολική Μεσόγειο, συμπεριέλαβαν και τις πτυχές ενός «νέο-οθωμανικού/ισλαμικού» βλέμματος. Είναι ακριβώς αυτή η προσθήκη δυναμικών στοιχείων του αυτοκρατορικού παρελθόντος και της «πολιτισμικοποίησης» με την οποία αντιμετωπίζει η Τουρκία τους ανταγωνισμούς στην Ανατολική Μεσόγειο, που νομιμοποίησαν σε ένα μέρος της κοινωνίας της χώρας τις διευρυνόμενες διεκδικήσεις της στο περιφερειακό επίπεδο (Ταζ, 2020, σ. 17). Η επιλεκτική επαναφορά του οθωμανικού παρελθόντος, σύμφωνα με την οποία η Ανατολική Μεσόγειος ήταν μια «τουρκική λίμνη», στόχευσε στην φυσιογνωτικοποίηση της παρεμβατικότητας της χώρας. Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η επαναφορά της Ανατολικής Μεσογείου, ως εκείνου του χώρου στον οποίο η κυριαρχία της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας σηματοδότησε την ολοκληρωτική της αυτονόμηση και την δημιουργία «της δικής της» οικουμενικής τάξης πραγμάτων (Yildirim, 2019).

Η προσπάθεια κατασκευής μιας συλλογικής μνήμης δικαίωσης της παρουσίας της Τουρκίας στην Ανατολική Μεσόγειο επεκτάθηκε και στην προώθηση της 27^{ης} Σεπτεμβρίου 1538, μέρα επικράτησης του οθωμανικού στόλου στη ναυμαχία της Πρέβεζας, ως μια νέας εθνικής επετείου. Ο οθωμανικός στόλος υπό την καθοδήγηση του Barbaros Hayrettin Paşa την 27^η Σεπτεμβρίου 1538 κατάφερε να επικρατήσει κατά της συμμαχίας του στόλου (του Πάπα) υπό την ηγεσία του Andrea Doria και με αυτό τον τρόπο να επεκτείνει την κυριαρχία της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας στη Μεσόγειο. Σύμφωνα με την ισλαμική σκέψη στην Τουρκία, η ναυμαχία της Πρέβεζας θεωρείται ως η επιτυχία μετατροπής της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας από ένα «κράτος ξηράς»

σε μια «αυτοκρατορία των θαλασσών» (*Yeni Şafak*, 2018). Μάλιστα η διεύρυνση της οθωμανικής κυριαρχίας και ελέγχου στη Μεσόγειο, προωθείται από την σημερινή εξουσία ως η απόδειξη μετατροπής της Μεσογείου σε μια «τουρκική λίμνη» (*İslam ve İhsan* 2016). Σύμφωνα με το κυρίαρχο ιδεολογικό πλαίσιο, η επιδίωξη εχθρικής περικύκλωσης της Τουρκίας στα ζητήματα της ενέργειας στην Ανατολική Μεσόγειο, είναι προοπτική που θα πρέπει να αντιμετωπιστεί όχι μόνο για την εθνική ασφάλεια της χώρας, αλλά και για την προάσπιση των «φυσικών της δικαιωμάτων» σε μια «τουρκική θάλασσα».

Καθόλου τυχαία, τόσο τα δύο πλοία εξόρυξης (Yanuz, Fatih) όσο και τα δύο ερευνητικά πλοία (Barbaros Hayrettin Paşa, Oruç Reis) της Τουρκίας που χρησιμοποιήθηκαν στην Ανατολική Μεσόγειο φέρουν τα ονόματα Οθωμανών σουλτάνων και ναυάρχων, παραπέμποντας ακριβώς σε ένα νέο-οθωμανικό πλαίσιο. Οι περιπολίες του τουρκικού πολεμικού ναυτικού στην περιοχή ονομάστηκαν «Ασπίδα της Μεσογείου» (Bakıcı & Sezer, 2018), παραπέμποντας σαφώς στην υπεράσπιση της τουρκικής κυριαρχίας ενάντια στη «ξένη αμφισβήτηση».

Όμως την ίδια στιγμή οι ευρύτερες προεκτάσεις της «γαλάζιας πατρίδας», επικεντρώθηκαν και στην ταύτιση της στρατηγικής σημασίας ξηράς και θάλασσας. Στο σημείο αυτό θα ήταν σημαντικό να αποκωδικοποιηθεί η σημασία της χρήσης των λέξεων στο όνομα του δόγματος. Η «γαλάζια» σαφώς παραπέμπει στην θάλασσα. Όμως η χρήση της λέξης «πατρίδα» (*homeland/vatan*), έχει ιδιαίτερους ιδεολογικούς προσανατολισμούς. Η *vatan*, είναι λέξη με αραβικές ρίζες και σε απλή μετάφραση είναι η χώρας γέννησης του ατόμου. Ωστόσο στην σύγχρονη ιστορία, η πολιτικοποίηση της έννοιας μετέτρεψε ιστορικά την πατρίδα στην συγκεκριμενοποίηση της εθνικής περιοχής, της εθνικής γεωγραφίας, αλλά και της εθνικής ταυτότητας. Είναι συνεπώς μια έννοια φορτισμένη με την αποστολή μετατροπής των «φαντασιακών συνόρων» στα σύγχρονα πολιτικά-εθνικά καθορισμένα σύνορα των κρατών (Özkan, 2012, σσ. 1-3). Η επαναφορά της «γαλάζιας πατρίδας» στα πλαίσια της συνεργασίας AKP-MHP, αποτέλεσε και μια προσπάθεια προώθησης της διαδικασίας «εδαφικοποίησης» της θάλασσας και προώθησης της Ανατολικής Μεσογείου ως αναπόσπαστο κομμάτι του εδάφους και

της κρατικής κυριαρχίας της Τουρκίας. Μέσα από αυτό το δόγμα, η Άγκυρα αντιλαμβάνεται την ασφάλεια, άμυνα και ευημερία της χώρας ως στοιχεία συνυφασμένα με τις θάλασσες που την περιβάλλουν. Η «γαλάζια πατρίδα» μετασηματίστηκε σε χώρο, τον οποίο η εξουσία χειρίζεται όπως ακριβώς και το έδαφος που βρίσκεται υπό την κυριαρχία του κράτους (Ακτάς, 2019).

Η προαναφερθείσα δυναμική είναι εξαιρετικής σημασίας, καθώς μετέφερε στο επίκεντρο της πολιτικής της Άγκυρας για την Ανατολική Μεσόγειο, την ίδια την «ΤΔΒΚ» ως ένα δρώντα παροχής ασφάλειας προς την Τουρκία και όχι το αντίθετο. Ο Karagül (2019) περιέγραψε αυτή την μεταστροφή ως εξής: «Ορίστε, σε αυτό το σημείο η ΤΔΒΚ θα αναλάβει ρόλο σωτηρίας της Τουρκίας». Εάν η εισβολή του 1974 στην Κύπρο έγινε με την δικαιολογία της προστασίας των Τουρκοκυπρίων, οι ανταγωνισμοί στην Ανατολική Μεσόγειο τα τελευταία χρόνια μετατρέπουν τα βόρεια εδάφη της Κύπρου σε παροχέα ασφάλειας προς την Τουρκία.

Στο συγκεκριμένο επίπεδο η «ΤΔΒΚ» αποκτά κρίσιμη σημασία αφού μπορεί να αποτελέσει μια βάση ακύρωσης της «εχθρικής περικύκλωσης» της Τουρκίας στην Ανατολική Μεσόγειο εξαιτίας ακριβώς της παρουσίας του τουρκικού στρατού (Gürdeniz, 2019). Σύμφωνα με το προαναφερθέν σκεπτικό, η ύπαρξη της «ΤΔΒΚ» αποτελεί «απάντηση» ενάντια στην επιδίωξη απομόνωσης της Τουρκίας. Για αυτό το λόγο η «ΤΔΒΚ» μπορεί να λειτουργήσει και ως ένας δεύτερος πολεμικός στόλος για την προστασία της εθνικής ασφάλειας της Τουρκίας. Επομένως θα πρέπει να διασφαλιστεί η συνέχιση και η ενίσχυση της «ΤΔΒΚ» και όχι η διάλυση της μέσα από μια ομοσπονδιακή λύση του Κυπριακού προβλήματος (Gürdeniz, 2017). Καθόλου τυχαία ο Cem Gürdeniz χαρακτηρίζει την «ΤΔΒΚ» ως «το νότιο φρούριο της γαλάζιας πατρίδας» και υπογραμμίζει ότι «δεν θα πρέπει να ξεχαστεί ότι η ΤΔΒΚ δεν είναι η μικρή πατρίδα. Είναι η ίδια η μητέρα πατρίδα» (Gürdeniz, 2017). Με αυτό τον τρόπο η γεωγραφική θέση της Κύπρου γίνεται στοιχείο που ολοκληρώνει την γεωπολιτική της Τουρκίας και επομένως η παρουσία της Άγκυρας στο νησί θεωρείται αναγκαία όχι για την ασφάλεια των Τουρκοκυπρίων, αλλά για την ασφάλεια της Τουρκίας (Çalışkan, 2019).

Αυτή ακριβώς η κρίσιμη σημασία που αποδίδεται στη γεωγραφική θέση της Κύπρου και ιδιαίτερα στην ύπαρξη της «ΤΔΒΚ» για την εξυπηρέτηση των στόχων του νέου δόγματος εθνικής ασφάλειας της Τουρκίας, αποτελεί και την βάση για την ανάπτυξη των σχεδιασμών νέων στρατιωτικών εγκαταστάσεων για μη επανδρωμένα αεροσκάφη (T24, 2019), αλλά και για δημιουργία μιας μόνιμης ναυτικής βάσης στο νησί. Οι σχεδιασμοί αυτοί κατατέθηκαν από το πολεμικό ναυτικό προς την πολιτική ηγεσία της χώρας και πτυχές τους έχουν διαρρεύσει ποικιλοτρόπως στον τουρκικό Τύπο (Gürcan, 2018).

Σύμφωνα με διάφορα δημοσιεύματα, οι πρακτικές πτυχές που θέτει το πολεμικό ναυτικό της χώρας ως αναγκαιότητες για τη δημιουργία μιας μόνιμης ναυτικής βάσης στην Κύπρο στα πρότυπα των βρετανικών βάσεων έχουν περίπου το εξής σκεπτικό: Οι δυνάμεις της Τουρκίας που βρίσκονται στην Ανατολική Μεσόγειο υποστηρίζονται από τα λιμάνια της Μερσίνας και Αλεξαντρέτας, τα οποία ωστόσο εξυπηρετούν πρώτιστα το πολιτικό-εμπορικό ναυτικό. Επομένως περιορίζεται ουσιαστικά η στήριξη προς το πολεμικό ναυτικό, το οποίο είναι αναγκασμένο να εξυπηρετείται περισσότερο από την ναυτική βάση Aksaz που βρίσκεται στο Αιγαίο στην περιοχή Μαρμαρά (Gürcan, 2018). Συνεπώς για τις αποστολές του πολεμικού ναυτικού που επικεντρώνονται κυρίως στην περιοχή της Κύπρου και της Μέσης Ανατολής, προκύπτει η ανάγκη μιας ναυτικής βάσης σε πιο κοντινή απόσταση. Ο σχεδιασμός για τη ναυτική βάση στην Κύπρο περιλαμβάνει την προοπτική του ότι θα μειώσει το χρόνο ταξιδιού του ναυτικού προς τον χώρο της αποστολής, ενώ ταυτόχρονα θα αυξήσει την δυνατότητα παραμονής του στον εκάστοτε χώρο που επιχειρεί. Η Κύπρος είναι η πιο κοντινή γεωγραφία στις επιχειρησιακές ζώνες του τουρκικού πολεμικού ναυτικού και συνεπώς μπορεί να αποτελέσει μια σοβαρή επιλογή για βάση τεχνικής και άλλης στήριξης του (Gürcan, 2018).

Ωστόσο πέρα από τα γεωπολιτικά ζητήματα που τέθηκαν από την Άγκυρα, η παρουσία της Τουρκίας στην Κύπρο κρίνεται αναγκαία από τους κύκλους εξουσίας του Erdoğan και εξαιτίας του «πολιτισμικού πολέμου» που εντατικοποιείται ανάμεσα στην Τουρκία και ένα πολύ μεγάλο μέρος της Τουρκοκυπριακής κοινότητας. Παράλληλα με τους ανταγωνισμούς στην Ανατολική Μεσόγειο, η Άγκυρα έδειξε να είναι

διατεθειμένοι να προχωρήσει σε πολιτικές περαιτέρω θρησκευτικής συντηρητικοποίησης των βόρειων εδαφών της Κύπρου (Karlan, 2020). Μέσα από αυτές τις πολιτικές επιδιώκεται η πολιτισμική πειθάρχηση της κοσμικής Τουρκοκυπριακής κοινότητας, αλλά και η περιθωριοποίηση των ιδεολογικών δυνάμεων των Τουρκοκυπρίων που διατηρούν τάσεις συνεργασίας με την Ελληνοκυπριακή κοινότητα. Σε αυτό το πλαίσιο μπορούν να ερμηνευθούν πιο ολοκληρωμένα και οι παρεμβάσεις της Άγκυρας στις εκλογές για ανάδειξη του Τουρκοκύπριου ηγέτη που έγιναν τον Οκτώβριο του 2020.

Συμπεράσματα

Παρόλο που ο νέος συνασπισμός εξουσίας στην Τουρκία με κεντρικό στοιχείο την συνεργασία AKP-MHP άρχισε να δημιουργείται ήδη από το 2015, εντούτοις η απόπειρα πραξικοπήματος το 2016 ήταν μια καθοριστική στιγμή για την κορύφωση της διαδικασίας επισημοποίησης του. Η ίδια η πραξικοπηματική απόπειρα εντατικοποίησε επίσης τις δυναμικές μετατροπής της «επιβίωσης του κράτους» ως της πολιτικής πλατφόρμας του συγκεκριμένου συνασπισμού. Οι δυναμικές που απελευθερώθηκαν οδήγησαν σε πολύ σύντομο χρονικό διάστημα την τουρκική κυβέρνηση σε αναζήτηση ενός νέου δόγματος ασφάλειας, το οποίο χαρακτηρίστηκε από την προσπάθεια «εξαγωγής» της άμυνας σε εδάφη πέραν από τα σύνορα της Τουρκίας. Οι στρατιωτικές επιχειρήσεις της χώρας στα βόρεια της Συρίας, ήταν το πρώτο πρακτικό παράδειγμα των νέων πολιτικών ασφάλειας με επίκεντρο την στρατιωτικοποίηση της εξωτερικής πολιτικής.

Ωστόσο οι προαναφερθείσες εξελίξεις ταυτίστηκαν χρονικά με την ένταση των ανταγωνισμών στην Ανατολική Μεσόγειο. Σε αυτό το πλαίσιο, η νέα σύνθεση του συνασπισμού εξουσίας επανάφερε στην επικαιρότητα την έννοια της «γαλάζιας πατρίδας», πάνω στην οποία βασίστηκε η παρεμβατικότητα στην Ανατολική Μεσόγειο. Η «γαλάζια πατρίδα» ως μια έννοια ιδεολογικής περιγραφής της Ανατολικής Μεσογείου, βασίζεται τόσο σε εθνικιστικά ρεύματα που προωθούν την αγωνία για την «εχθρική περικύκλωση» της Τουρκίας, όσο και σε ισλαμικές, νέο-οθωμανικές αντιλήψεις που προωθούν την Ανατολική Μεσόγειο ως ένα χώρο «προαιώνιας αυτοκρατορικής παρουσίας» των Τούρκων. Αυτή ακριβώς η ιδεολογική σύγκλιση επηρεάζει σε

καθοριστικό βαθμό το «βλέμμα» της Τουρκίας προς την Κύπρο και την Τουρκοκυπριακή κοινότητα. Μετασχηματίζει την «ΤΔΒΚ» σε παροχέα ασφάλειας προς την Τουρκία και διαμέσου αυτή της εξέλιξης επιδρά στην εσωτερική πολιτική κατάσταση των Τουρκοκυπρίων. Συνεπώς, οι εξελίξεις, οι κρίσεις και οι ανακατατάξεις που προκαλούνται στην περιφερειακή πολιτική της Τουρκίας είναι αποτέλεσμα τόσο των επιδράσεων του διεθνούς πολιτικού και οικονομικού περιβάλλοντος, όσο και της εσωτερικής αναδιάταξης ισορροπιών και των αλλαγών του ιδεολογικού πλαισίου μέσα στο οποίο δρα η εξουσία της Τουρκίας τα τελευταία χρόνια.

Βιβλιογραφία και Πηγές:

- Adar, S., (2020). Understanding Turkey's increasingly militaristic foreign policy. *APSA MENA Politics Section: MENA Politics Newsletter*, 3 (1), σσ. 10-13.
- Adar, S. & Toygur, İ., (2020). Turkey, the EU and the Eastern Mediterranean Crisis. Militarization of Foreign Policy and Power Rivalry. *SWP Comment*, No. 62, December.
- Adisonmez, U. C. & Onursal, R., (2020). Governing Anxiety, Trauma and Crisis: The Political Discourse on Ontological (In) Security after the July 15 Coup Attempt in Turkey. *Middle East Critique*, 29 (3), pp. 291-306.
- Akkoyunlu, K. & Öktem, K., (2016). Existential insecurity and the making of a weak authoritarian regime in Turkey. *Southeast European and Black Sea Studies*, 16(4), pp. 505-527.
- Aksan, S., (2018). ABD Türkiye'yi çevreliyor: Şimdi de Doğu Akdeniz'i kaşıyorlar. *Yeni Şafak*, 3 Δεκεμβρίου.
- Aktaş, Ö. F., (2019). Yeni Parola 'Mavi Vatan'. *Yeni Şafak*, 1 Μαρτίου.
- Alhas, A. M., (2019). Energy resources in Eastern Mediterranean: an overview. *Anadolu Ajansı*, 15 Ιουνίου.
- Aras, B., (2017). *Turkish Foreign Policy After July 15*, Istanbul: IPC.
- Areteos, E., (2020). *Mavi Vatan and Forward Defense. The Sinuous Journey of a Republican and Imperial Hybridization*, Nicosia: University of Nicosia.
- Bakıcı, T. & Sezer, K., (2018). Akdeniz Kalkanı. *Yeni Şafak*, 10 Δεκεμβρίου.
- Bargu, B., (2018). Year One: Reflections on Turkey's Second Founding and the Politics of Division. *Critical Times*, Τόμος 11, pp. 23-48.
- Bilgin, P., (2007). Only strong states can survive in Turkey's geography. The uses of 'geopolitical truths' in Turkey. *Political Geography*, 26 (7), pp. 740-756.
- Bilgin, P., (2012). Turkey's 'geopolitics dogma'. Στο: *The Return of Geopolitics in Europe? Social Mechanisms and Foreign Policy Identity Crises*. Cambridge: Cambridge University Press, pp. 151-173.

- Bora, T., (2017). *Cereyanlar. Türkiye'de Siyasi İdeolojiler*. İstanbul : İletişim Yayınları.
- Bora, T., (2018). Beka. *Biririm Haftalık Yazılar*, 14 Φεβρουαρίου.
- Çalışkan, R., (2019). Mavi Vatanın isim babası Kıbrıs Postasına konuştu: KKTC'nin jeopolitiği Anadolu'nun jeopolitiği demek. *Kıbrıs Postası*, 15 Φεβρουαρίου.
- Çelenk, T., (2017). *Türk Sağının Düşünce Atlası. İnsanı Yaşat ki Devlet Yaşasın*. İstanbul: Mahfil Yayınları.
- Duran, B., (2018). 15 Temmuz Darbe Girişiminin Türkiye'nin iç ve dış politikasına etkisi. In: *Türk Dış Politikası Yıllığı 2017*. İstanbul: SETA Yayınları, pp. 13-43.
- Ersoy, N., (2016). 15 Temmuz Darbe Girişimi ve Yeni Milli Mutabakat. *BGST Toplumsal Araştırmalar Birimi*, 31 July.
- Fouskas, V. K., Gökay, B. & Vankovska, B., (2020). Special Issue: Crisis in the Eastern Mediterranean and COVID-19. *Journal of Balkan and Near Eastern Studies*, 22 (3), pp. 295- 305.
- Gökçe, G., (2019). Değişen dünyanın yeni mücadele alanı Doğu Akdeniz. Στο: *Türk Dış Politikası Yıllığı 2018*. İstanbul: SETA Yayınları, pp. 403-424.
- Gürcan, M., (2016). Turkey's new 'Erdogan Doctrine'. *AI Monitor*, 4 Νοεμβρίου.
- Gürcan, M., (2018). Why Turkey wants a permanent naval base in Northern Cyprus. *AI Monitor*, 12 Σεπτεμβρίου.
- Gürdeniz, C., (2017). Mavi vatanın 34 yıllık güney kalesi: KKTC. *Aydınlık*, 19 Νοεμβρίου.
- Gürdeniz, C., (2018a). Akdeniz'deki Sevr'e cevabımızdır: 'Geldikleri gibi gidecekler'. *Aydınlık*, 25 Νοεμβρίου.
- Gürdeniz, C., (2018b). *Mavi Vatan Yazıları*. İstanbul: Kırmızı Kedi Yayınevi.
- Gürdeniz, C., (2019). 21. Yüzyıl Türk jeopolitiğinin ağırlık merkezi Doğu Akdeniz. *Independent Türkçe*, 5 Ιουλίου.
- HaberTürk, (2019). HaberTürk. *Cumhuriyet Bayramı Resepsiyonu'ndan askerlere canlı bağlantı*, 29 Οκτωβρίου.

Hacısalihoğlu, Y., (2018). Doğu Akdeniz Kararlığı. *Akşam*, 11 Δεκεμβρίου.

Hürriyet, (2018). Hulusi Akar: Mavı vatan denizlerimizde menfaatlerimizin ihlal edilmesine asla müsaade etmeyeceğiz, 4 Νοεμβρίου.

Hürriyet, (2019). Cumhurbaşkanı Erdoğan: Artık geri adı atmıyacağız, kendi göbeğimizi kendimiz kesiyoruz, 11 Οκτωβρίου.

İbrahim Karagül, (2012). Doğu Akdeniz'de ölümcül satranç. *Yeni Şafak*, 10 Ιουλίου.

İslam ve İhsan, (2016). Akdeniz'i bir Türk gölü haline getiren rüya. *İslam ve İhsan*, 27 Σεπτεμβρίου.

Kaliber, A., (2009). Re-imagining Cyprus: The rise of regionalism in Turkey's security lexicon. Στο: *Cyprus: A Conflict at the Crossroads*. Manchester & New York 2009: Manchester University Press, pp. 105-123.

Kaplan, Y., (2020). Kıbrıs elimizden gidiyor... Acil önlem şart. *Yeni Şafak*, 16 Οκτωβρίου.

Karagül, İ., (2019a). Barbaros Hayrettin Paşa geri döndü.... *Yeni Şafak*, 2 Δεκεμβρίου.

Karagül, İ., (2019b). Doğu Akdeniz dünya savaşına dönüşmeden: Irak işgalinden, Suriye savaşından büyük olur. *Yeni Şafak*, 12 Σεπτεμβρίου.

Karahanoğulları, Y. & Türk, D., (2018). Otoriter Devletçilik, Neoliberalizm, Türkiye. *Mülkiye Dergisi*, 42 (3), pp. 403-448.

Kardaş, Ş., (2016). Önleyici ve dönüştürücü yeni güvenlik doktrini. *Orfadoğu Analiz*, 8(77), pp. 8-9.

Kaygusuz, O., (2018). Authoritarian Neoliberalism and Regime Security in Turkey: Moving to an 'Exceptional State' under AKP. *South European Society and Politics*, 23(2), pp. 281-302.

MHP, (2018). *Cumhur İttifakı, Millet Aklı: Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi ve Cumhur İttifakı*, İstanbul: MHP.

Miş, N. και συν., (2016). *15 Temmuz Darbe Girişimi Toplumsal Algı Araştırması*, İstanbul: SETA Yayınları.

Özden, B. A., Akça, İ. & Bekmen, A., (2017). Antinomies of Authoritarian Neoliberalism in Turkey: The Justice and Development Party

Era. Στο: *States of Discipline: Authoritarian Neoliberalism and the Contested Reproduction of Capitalist Order*. London: Rowman & Littlefield Int, pp. 189-210.

Özertem, H. S., (2016). Turkish foreign policy and the energy bonanza in the Eastern Mediterranean. *Journal of Balkan and Near Eastern Studies*, 18(4), pp. 361-374.

Özkan, B., (2012). *From the Abode of Islam to the Turkish Vatan: The Making of a National Homeland in Turkey*. New Haven & London: Yale University Press.

Polat, S., (2018). Mavi Vatan sahipsiz mi?. *Aydınlık*, 16 Ιανουαρίου.

T24, (2019). KKTC'ye giden ilk İHA Geçitkale Havaalanı'na indi. *T24*, 16 Δεκεμβρίου.

Tamçelik, S. & Kurt, E., (2014). Türkiye'nin Münhasır Ekonomik Bölge Algısı ve Yakın Tehdit Algısı: Kıbrıs. In: *Uluslararası Güvenlik Kongresi Bildiriler Kitabı*. Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi Yayınları, pp. 882-913.

Taş, H., (2020). The formulation and implementation of populist foreign policy: Turkey in the Eastern Mediterranean. *Mediterranean Politics*, Τόμος DOI: 10.1080/13629395.2020.1833160 .

TCCB, (2016). Türkiye'nin Yeni Güvenlik Konsepti Konferansında Yaptıkları Konuşma. *TCCB*, 22 Νοεμβρίου.

Ulusoy, K., (2016). The Cyprus Conflict: Turkey's Strategic Dilemma. *Journal of Balkan and Near Eastern Studies*, 18(4), pp. 393-406.

Uzgel, İ., (2020). Mavi Vatan ve Türkiye'nin yeni güvenlik doktrini. *Gazete Duvar*, 15 Ιουνίου.

Yavuz, A., (2018). Kuzey Suriye ile Doğu Akdeniz tek cephedir. *Odatv*, 3 Δεκεμβρίου.

YeniŞafak, (2018). Akdeniz'i Türk gölüne çeviren zafer: Preveze. *Yeni Şafak*, 27 Σεπτεμβρίου.

Yeşiltaş, M., (2020). Dış politikadan büyük stratejiye AK Parti'nin 19. Yılı. *Sabah*, 15 Αυγούστου.

Yeşiltaş, M. & Pirinççi, F., (2020). *Küresel Dönüşüm Sürecinde Türkiye'nin Büyük Stratejisi*. İstanbul: SETA Yayınları.

Yıldırım, E., (2018). Türkiye'nin nomosu: İslam. *Star*, 12 Μαΐου.

Yıldırım, E., (2019). Akdeniz'e sahip olan.... *Star*, 7 Ιουνίου.